

Så formars presidenten i drömfabriken

På film och tv har USA:s president sedan Kennedyåren förlorat allt mer av sin kungliga glans. Vördnaden har ersatts med detaljerade beskrivningar av kohandel, realpolitik och personliga defekter.

Nya Bushfilmen "W" ligger inte oväntat i frontlinjen. Men inte på grund av kritiken av politiken. Amerikanska filmvetare ser Oliver Stones försök att skapa sympati för presidenten som ett av de mest förödande slagen mot presidentämbetet hittills.

– Vad regissören försöker säga är ju att George W Bush inte vet bättre: att en amerikansk president förtjänar vår förlåtelse för att han helt enkelt inte är kompetent för uppgiften. Det är så långt man kan komma från Thomas Jeffersons eller George Washingtons upphöjda status.

Det säger Robert Thompson, professor i tv- och filmvetenskap vid Syracuse University och ständigt soffgäst när amerikansk tv eller radio försöker bena ut trender inom populärkultur.

Sedan 1903 har det gjorts minst 400 amerikanska filmer som innehåller ett personporträtt av en amerikansk president – fiktivt eller verklighetsbaserad – enligt boken "The Presidents on Film" av Sarah Miles Bolam. Tidiga filmer som "Young Mr Lincoln" (1939) och "Wilson" (1944) har en del gemensamt med Oliver Stones "W", men vördnaden för presidentrollen är inte en av dem, menar Robert Thompson.

– Det är en sak att kritisera politiken, men istället utsätter Oliver Stone hela Bushfamiljen för avancerad amatörpsykologi. Det skulle man inte ha kunnat visa på film för några decennier sedan. Jag blev faktiskt ganska förvånad av "W". Jag trodde att det antingen skulle bli en konspirationsfilm eller en enda lång "Saturday Night Live"-sketch. Men det här är en intressant blandning av "Dr Phil" och politisk historia.

Det är en sak att kritisera politiken, men istället utsätter Oliver Stone hela Bushfamiljen för avancerad amatörpsykologi. Det skulle man inte ha kunnat visa på film för några decennier sedan.

Robert Thompson.

veckling som med vissa avbrott har pågått under hela 1900-talet.

– Det var ju egentligen aldrig meningen att presidenten skulle vara som en kung. Men när George Washington blev USA:s förste president var det många som tyckte att han skulle ha obegränsat mandat.

Så blev det inte. Maktindelning blev modellen för USA:s politiska system. Men den upphöjda, nästan regala framtoningen blev standard för amerikanska presidenter.

Och Hollywood hängde på. Med några undantag, som onda presidenter i science fiction-filmer, var filmpresidenten länge en alltigenom god person med hela världens bästa för ögonen. Klimax är kanske Sidney Lumets "Fail-Safe" från 1964: när en amerikansk atombomb av misstag utplånar Moskva beordrar presidenten ett amerikanskt flygplan att släppa en bomb över New York – för att undvika fullskaligt kärnvapenkrig.

Sällan var någonting presidentens fel. Många av de mest minnesvärda filmerna från den här tiden handlar istället om hur det politiska systemet och presidenten skulle klara av den ideologiska kraftmätningen med Sovjetunionen. I filmer som "Dr Strangelove" och "Seven Days in May" (båda från 1964) blir holmgången med det egna militärindustriella komplexet tung: i "Dr Strangelove" leder det

till civilisationens undergång och i "Seven Days in May" utsätts en nedrustningsvänlig president för ett statskuppöversök.

Det stora skiftet ägde rum i slutet av 60-talet. Efter några år av Vietnamkrig och Lyndon Johnson-styre var det helt plötsligt okej att trycka ut en mängd elaka presidenter på biroduken.

– Det blev en norm att vara emot presidentmakten. Och Hollywood fick hjälp av journalisterna, som nu blev mycket mer aggressiva, säger Robert Thompson.

Det tydligaste exemplet är Watergateskandalen, som inte bara fick Richard Nixon att avgå, utan även resulterade i "All the President's Men" ("Alla presidentens män") med Robert Redford och Dustin Hoffman – en filmklassiker som drog in 70 miljoner

dollar till Warner Brothers och som trots Nixons frånvaro i filmen för evigt cementerade honom som en skuggornas man. Få kommer idag ihåg att Nixon startade det amerikanska naturvårdsverket eller att han som förste amerikanske president

började tala med Kina. Och Nixons efterföljare Gerald Ford och Jimmy Carter fick snart var sin töntstämpel.

– Kennedy blev den siste presidenten som behandlades med silkesvantar. Efter honom hade den amerikanske presidenten det inte så lätt, säger Robert Thompson.

Nästa stora förändring kom vid sekelskiftet. Med tv-serien "Vita huset" fick ämbetet en ordentlig verklighetsinjektion.

– Under början av 2000-talet var vi helt besatta av realityserier. Och det påverkade även tv-presidenten. Martin Sheens karaktär i "Vita huset" är visserligen en god människa, men man får se kohandeln, alla kompromisser och mörkläggningarna, säger Tim Brooks, författare till flera böcker om amerikansk tv-historia.

Tv har en enormt mycket större genomslagskraft än biofilmer i USA: serierna ses av fler och när ut till folk som aldrig skulle få för sig att se exempelvis "W" på bio. Därför tror Tim Brooks på allt snabbt om att tv-serien "24" har haft stor betydelse genom att vänja den amerikanska befolkningen vid en svart president.

– Presidenten David Palmer är dessut-

om väldigt lik Barack Obama: lugn och kontrollerad trots att världen rasar samman utanför fönstret.

Och likheten mellan sista säsongen i "Vita huset" och den pågående valkampanjen är nästan kuslig: latinokandidaten Matt Santos är förvisso baserad på Barack Obama, men att en nationell kris hjälper både Matt Santos (i serien) och Barack Obama (i verkligheten) är säkert mer än manusförfattarna vågade hoppas på.

John McCain påminner mer om en klassisk amerikansk tv-president: äldre vit man och krigshjälte. Men Ed Roberts, nöjeskommentator och värd för radioprogrammet "TV Confidential", tror att även McCain försöker anpassa sig till de normer som tv-serierna hjälpt till att forma. Ett exempel är valet av Sarah Palin som vicepresidentkandidat.

– Självklart valdes hon för att hon är en konservativ republikan, men hans kampanjstab insåg nog att det skulle bli svårt att ställa upp med två vita män på valsedeln. Det lär bli väldigt

sällsynt i framtiden. I tv-serier som "24", "Vita huset" och "Commander in Chief" har det under en tid varit norm att en kandidat ska vara svart, latino eller kvinna.

Oavsett vad man tycker om honom har det varit åtta uppslitande år. Det har varit mycket om Bush nu inför valet, men de flesta Vietnamfilmer kom ju först på 80-talet.

Robert Thompson.

På tisdag avgörs det vem som får flytta in i verklighetens Vita huset. Oavsett vem det blir lär hans personlighet och politik bli dissekerad intill oigenkännlighet av Hollywood. De senaste åren har filmer och serier som "Generation Kill", "Rendition" och "Lions for Lambs" satt tänderna i Bushdoktrinen. Och den amerikanska litteraturen är inte långt efter. I nya boken "American Wife" försöker författaren Curtis Sittenfeld svara på frågan hur en bildad person som Laura Bush kunde falla för George W Bush. Den fiktiva Laura Bushs svar till amerikanska folket blir: "Jag gifte mig bara med honom. Ni gav honom makt."

Mot den väggen av böcker och filmer kan det bli svårt för Bush att förbättra sitt rykte – oavsett hur läsvärda hans memoarer blir.

Men efter omyndigförklarandet i "W" tror Robert Thompson att George W Bush får en paus från krypskyttet.

– Oavsett vad man tycker om honom har det varit åtta uppslitande år. Det har varit mycket om Bush nu inför valet, men de flesta Vietnamfilmer kom ju först på 80-talet. Och precis som med Vietnam behöver vi några år innan vi tar tag i det här traumat på allvar.

Johan Anderberg
samtidigt@sydsvenskan.se

FAKTA

Fem presidenter på film och tv

■ **John Adams.** HBO:s miniserie om USA:s andra president vann tretton Emmys i år. De sju avsnitten av "John Adams" fick den amerikanska allmänheten att intressera sig för mannen som hamnat i skuggan av företrädaren Washington och efterträdaren Jefferson.

■ **Woodrow Wilson.** Kan ske var aptiten på presidentfilmer inte så stor under krigsåret 1944. Trots att filmen om Woodrow Wilson kammade hem nio Oscar och hyllades av kritiker gick nästan ingen och såg den på bio. 20th Century Fox förlorade så mycket pengar på projektet att producenten Darryl F Zanuck förbjöd sina anställda att nämna filmen i hans närhet.

■ **Richard Nixon.** Oliver Stones film "Nixon" (1995) om USA:s kanske mest vanhade president överraskade många. Porträttet av Nixon som politiker är både nyanserat och empatiskt. Mörkret i Nixons personlighet spåras tillbaka till barndomen och till skilnad från i "JFK" nöjer sig Oliver Stone med att trycka in ett tiotal minuter av konspirationsteorier.

■ **Ronald Reagan.** Sade Ronald Reagan verkligen att aids var Guds straff för folk som levde i synd? Tv-filmerna om "The Reagans" från 2003 skapade så mycket rabalder att CBS beslutade sig för att inte visa den. Men filmen fick sju Emmy-nomineringar, bland annat nominerades huvudrollsinnehavaren James Brolin, vars son Josh Brolin för övrigt spelar George W Bush i "W".

■ **Bill Clinton.** Trots att John Travoltas karaktär heter Jack Stanton råder det inget tvivel om att "Primary Colors" (1995) handlar om Bill Clinton. Det är primärval och Clintons alla personligheter framgår tydligt: den slipade politikern, den charmige sydstatsmannen och womanizern.

George W Bush, Bill Clinton, Richard Nixon och John F Kennedy – fyra amerikanska presidenter som alla fått sin person dramatiserad på film och tv. Skildringarna påverkar i hög grad historieskrivningen efter presidenterna.

FAKTA

Presidenternas favoritfilmer

Vilka filmer gillar presidenterna själva? Tack vare en nitisk biografinist vid namn Paul Fisher vet vi det. Han förde dagbok över alla filmer som visades i Vita husets biosalong mellan 1953 och 1986.

När USA började bomba Kambodja i hemlighet gick Richard Nixon två gånger och såg "Patton" – om pansargeneralen under andra världskriget. Jimmy Carter såg flest filmer – 580 stycken – och väjde inte för barnförbudna "Midnight Cowboy".

Bush då? Hans favoritfilm lär vara "Saving Private Ryan". Han är också väldigt förtjust i Austin Powers-filmerna.

■ Mest visade i Vita huset

1. High Noon/Sheriffen (Fred Zinneman, 1952).
2. Bad Day at Black Rock/En man steg av tåget (John Sturges, 1955).
3. Casablanca (Michael Curtiz, 1942).
4. Roman Holiday/Prinsessa på vift (William Wyler, 1953).
5. Patton (Franklin J Schaffner, 1970).
6. Sabrina (Billy Wilder, 1954).
7. A Man for All Seasons/En man för

8. The Longest Day/Den längsta dagen (Ken Annakin & Andrew Marton, 1962).
9. The Bridge on the River Kwai/Bron över floden Kwai (David Lean 1958).
10. Field of Dreams/Drömmarnas fält (Phil Alden Robinson, 1989).

Källa: Dokumentären "All the Presidents' Movies" (2003)

